

כושע נאצי (משואל) משחק את עצמו בשני סרטים: האחד על סיפורו והשני על הטראומה הנוראה שעברו בעת ההסרטה כל אנשי הצוות, וביניהם ישראל, יהודי ובנו של נאצי מכורסם

הנאצי חזק מכוכלים

לפני שנתיים, לא הרחק מבית החולים הפסיכיאטרי בשארנטון (צרפת), שבו גסס ומת המאריקני דהיסאר, הסתגרו שני בימאים, עם שני ציוות ההסרטה וגיבור אחד חסר תקדים — פושע נאצי, המשחק את עצמו. אז לא חזה איש את אירועי הקירקס שהתרחש השבוע בביטבורג, שהם אכסורדיים יותר מכל דמיון קולנועי פרוע.

שני הבימאים, שידוך מזור של שרידי המענים והמעונים מתקופת השואה, אחת התקופות השפלות ביותר שידע הגזע האנושי מעורו, ניסו נואשות להתמודד עם המיפלטת הקבורה בביטבורג, ובקולנוע, כמו במציאות, הוכיחה המיפלטת שוב את עוצמתה ואת חייה הנצחיים. תומאס הארלן ורוברט קרמר — האחד בנו של ואיט הארלן, בימאי החצר של אדולף היטלר, והשני יהודי המחפש את זהותו — עמדו מובסים מול עוצמת-הפלדה של וקן אחד בן 80, שלא התחרט אף לרגע על מעשיו. שעה שהשניים סימו לייצר שני סרטים, הקשורים זה לזה בטבורם, וכל אחד מהם מענה ומתענה — הפך הנאצי הקשיש אלברט פילברט לכוכב קולנוע. הוא לא התרגש מכל העניין, הוא ישב בכיתו וסידר שני אלבומים

להתאבד במצדה

שנה לאחר מכן הוצגו שני הסרטים בפסטיבל ונציה ובפסטיבל ברלין. בונציה התייחסו אליהם כאל תרגיל קולנועי, הקולנוע מתעד את המציאות, וערכו ויכוח שיגרת על "לזכור או לשכוח". כרגיל, היה זה ויכוח רעשני מאוד וללא תוצאות. בגרמניה היה המיכחן האמיתי, כשרק נודע על הקרנתם העתידה של שני הסרטים, החלו זומים תתי קרקעיים של אינחוחות מאותתים אל מנהלי הפרום של הקולנוע הגרמני הצעיר, שהחליט להציג אותם. היכוננו לפצצה באולם-הקולנוע, "הודיע אל מוני בטלפון. האיומים נשמעו מן הימין הקיצוני ומן השמאל הקיצוני. אבל בשעת הצגת-הסרטים, בזה אחר זה, אפשר היה לחתוך את השקט בסכין. הארלן וקרמר הרגישו כי היכו את הצופים הישר בקיבתם. גם אחרי ההצגה לא שקטו הרוחות.

תסריטאית בירו ובימאי הארלן אבא היה כוכב הקולנוע הנאצי

הסרט הראשון: וונד-קאנאל

וונד-קאנאל פירושו תעלת-הפצע. הכוונה היא לתעלה שמשאיר אחריו קליע, החודר לגוף האדם. בתרגום חופשי אפשר אולי לקרוא לסרט פצע מתוח. מעשה בישוש הנחטך ונחקר על-ידי רביעיית אנשים מיסטריות. במהלך החקירה מתבררת אישיותו של הישיש. האשם ברצח המוני, שיטתו של גברים, נשים וטף. הוא היה אחד מראשי ה"ס.ס. הוא נתן את ההוראות לחיסול אלפי אנשים בחזית המזרחית. הוא פיתח שיטה, לפיה השבויים הנופלים בידינו נוטלים, בסופו של דבר, את חייהם במו-ידיהם. אחרי ששירת בנאמנות את המישטר הנאצי, גויס גם לשרותה של ממשלת-בון. עד אשר הובא למישפט על מעשיו בעבר. החוטפים מאלצים את האיש לעמוד מול פשעיו. לתחקר את עצמו, ולהביא את עצמו לידי מצב שבו הוא יתאבד. כמו קורבנותיו, אולם הישיש קשה-עורף יותר מן החוטפים. הם מצליחים בקושי, להביאו מדי פעם לידי עימות עם עצמו. אבל אינם מצליחים לשבור את רוחו. הסרט משתמש בשפה קולנועית מסובכת מאוד, אוונגרדית, הגורמת לא פעם לעירפול המסר המולטי והאנושי שבו. יש בו מורכבות רבה. הן בשימוש שנעשה בפסקול והן בתמונה. ברצף מסויים, לדוגמה, נראה הישיש — המופיע כמעט לבדו לכל אורך הסרט — כשהוא משוחח עם בבואתו. הנשקפת אליו מתוך מכשיר טלוויזיה. למרות שהסרט מאשים בגלוי את ממשלת-בון שאימצה לעצמה שיטות נאציות, בטיפולה בתנועות המחותרת המתנגדות למישטר, זכה הסרט לתמיכה נכבדה מצד מישרד-הפנינים הגרמני.

הסרט השני: הנאצי שלנו

הבימאי היהודי-אמריקאי רוברט קרמר יצא עם מצלמות טלוויזיה לתעד את הסרטה וונד-קאנאל של תומאס הארלן, שבו השתתף פושע-מילחמה של ממש, אלפרד פילברט. בתפקיד הזהה לפה שהתרחש בעברו האיש. תוך כדי מעקב אחרי נושא סירטו של הארלן מתרכז קרמר בעיקר במערכת-היחסים הסובבה, הנוצרת במהלך ההסרטה בין אנשי-הצוות השונים. מצד אחד ניצבת דמותו של הארלן — אינטלקטואל גרמני מודרני. המנסה לכפר על מעשיו אביו שהיה בימאיה-החצר של הקולנוע הנאצי ועשה, בין היתר, את היהודי זיס. מצד שני ניצבים הצלם היהודי הצרפתי הנרי אלקן, המאפר הישראלי הרץ נתיב או עוזרת-הבימאי היניקה גשונק, המגיבים כל אחד בדרכו שלו. לא רק לנושא הסרט אלא לנוכחות ביניהם של אדם שהוא מיפלטת אנושית של ממש. המצלמה עוקבת אחרי הקושי שיש להם להתייחס אליו בצורה נורמלית. מצד שלישי מתועדות תגובותיו של קרמר עצמו. כיהודי וכאיני-טלקטואל שמאלני, המנסה ללכוד את מלוא הזוועה של השואה, ברצף מסויים, כאשר הוא מראיין את המושע הישיש, המתפאר בתמונות נכדיו, קרמר אינו יכול שלא לשאול אותו. ללא אזהרה מוקדמת: "וכמה ילדים רצחת בזמן המילחמה?" ולבסוף, המושע הנאצי עצמו, שנראה מול המצלמה כהוכחה מובנת לתיאוריות של חנה ארנדט על הבאנאליות של הרשע. זאת מערכת-יחסים מסובכת, ההולכת ומתפתחת — שבמהלכה נחשפים צדדים בלתי צפויים ותגובות מפתיעות מכל הצדדים. כש-הנאצי שלנו, המגלם את עצמו, הופך לאסירם במציאות של אנשי הצוות המסרטי.

ממרחק מטרים ספורים מאולם-ההקף רנה, ממקום מגוריו בברלין המערבית, טילפן אלברט פילברט, השחקן המזרח ביותר בתולדות הקולנוע, אל הבימאי תומאס הארלן; הוא ביקש את החליפה הכחולה שהבטיח לו הבימאי, החליפה שלבש בעת ההסרטה, ורצה לרדת כמה אחווים בדיוק הצמיח שכרו, ששולם לו בבנק אמריקאי. להארלן היתה הקרנת סירטו על ארמת גרמניה חשובה ביותר, וזהי גר-מניה שחזתה בעבר בתעמולה המוסר-טת העשירה ביותר בעולם, שאתה עשה אביו למען היטלר. סרטיו של האב הטילו צל אפילו על הענקים (ססיל דה-מיל, בסירטו הנורווגים

מסויימת שחיתה במציאות: המדובר באידיאלוג והמדען של המישטר החשאית ב-1939. אחרי המילחמה ברח האיש לזושניגטון והיה מעורב עד ערוב ימיו בניהול חברות כלכליות רציניות כמו מרצדס. הוא נפטר רק לפני שלוש שנים. הגילגול הבא של התסריט היה רחוק מאוד מן המקור. לתפקיד הפושע הנאצי שעלה לגדולה נבחר אירווינג גשנק, אחד מגדולי השחקנים של גרמניה המיורחית. אתר-ההסרטה נקבע בהונגריה, אבל הממשלה ההונגרית ביטלה את הפרוייקט בלילה אחד, אחרי שההסרטה כבר החלה. ואז נולד הרעיון למצוא שני שחקנים, האחד כפיל של השני, מעין חוקר ונחקר, כשכל אחד הוא אסיר של חברו. אז נמצא אלברט פילברט, נאצי בעבר, וצורף לגשנק, בינתיים חלה גשנק ונותר רק פילברט, הכפיל של עצמו. שוב חזר התסריט לתבניתו המקורית-הפרימיטיבית של גיבור אחד, ואילו הארלן-כירו הגיש את התסריט לאישור הוועדה של מישרד-הפנינים הגרמני. למרבה ההפתעה, המישטר הכפיל את סכום התמיכה הראשוני שהוכסח לסרט.

פושע גאה

מה על כבודו של פילברט? איך הסכים פושע נאצי לשחק את עצמו? "הוא כוודאי לא תיאר לעצמו שמביצה כזו, כמו הביצה של מישפחת הארלן, ייצא תרנגול כמוני, סבור תומאס הארלן, הוא האמין כל-כך בירושת (המשך בעמוד 26)

הנאצי מודגים הוצאה להורג כל המצליחנים היו נאצים